

Potpukovnik
Ljubomir DOMAZETVIĆ

JOŠ JEDNOM O PROBLEMU DEFINISANJA POJMOVA

Oduvek sam smatrao da upuštanje u teorijska razmatranja i rasprave zahteva najširu toleranciju i uvažavanje mišljenja drugog, jer su i stari Latini govorili: »Ako dvojica rade isto, to nije isto. Neka oni koji mogu urade bolje«. Shodno ovome, možda bi bilo najrazumnije prekinuti dalju polemiku sa potpukovnikom Remkom Matušanom u vezi sa različitim tumačenjem pojmova »pozadina neprijatelja« i »privremeno zauzeta teritorija«, objavljenim u »Vojnom delu« br. 6/74 i 6/75, ali je to, ipak, nemoguće učiniti, jer bi čitalac u tom slučaju imao iskrivljenu predstavu problema o kome je reč.*

NAJPRE O METODU

Kao što je poznato, rasprava o bilo kojoj temi, predmetu ili pojmu pretpostavlja primenu istih ili sličnih metodoloških principa i polaznih stavova. Na rečima, izgleda, da to obojica tvrdimo. U praksi, međutim, postupamo različito, što je veoma lako uočljivo iz objavljenih članaka, pogotovo replike ppuk. Matušana u broju 6/75.

U celokupnom objašnjenju i dokazivanju pojmova, ppuk. Matušan se očigledno služio metodima formalne logike. Otuda, možda, i razlika u gledanjima i interpretaciji navedenih kategorija, jer je moj metodološki pristup bio suštinski različit — proizilazio je iz primene dijalektičke logike. Objašnjavajući neprihvatljivost formalno logičkih metoda i formalno logičkog načina mišljenja, profesor Šešić kaže, na primer, sledeće: »Formalno logičko shvatanje je pogrešno zato što u klasifikaciji gleda samo podelu pojmova po obimu, tj.

* *Napomena Redakcije.* Negujući polemiku u razmatranju i uopštavanju naučnih saznanja, Redakcija je uvek ustupala prostor svim autorima čiji su prilozi značili doprinos razvoju vojnoteorijske misli. To smo učinili i ovom prilikom drugovima Matušanu i Domazetoviću.

Nakon nekoliko polemičkih priloga ovih autora u vezi sa tumačenjem pojmova *pozadina neprijatelja* i *privremeno zauzeta teritorija*, Redakcija smatra da je rasprava među njima o tome iscrpljena.

podelu šireg i višeg pojma na uže i niže pojmove« i dalje »to što ne može da shvati razvitak — osnovna je mana formalno logičke klasifikacije, čiji osnovni princip jeste neshvatanje veza«. Za razliku od formalno logičke, dijalektička klasifikacija je, međutim, konkretna, objektivno predmetna i sistematska po obimu i konkretnom jedinstvu sadržaja, a sve članove sistema razmatra povezano ili polarizovano.

Posmatrajući oružanu borbu sa stanovišta evolucije i međusobnih odnosa njenih bitnih kategorija, nametnulo se i pitanje valjanosti postojećih definicija, posebno u vezi s pojmovima »pozadina neprijatelja« i »privremeno zauzeta teritorija«.

Objašnjavajući pojam »pozadina neprijatelja«, tvrdio sam, a tvrdim i sada, da u našoj literaturi i vojnoj teoriji još niko nije pokušao (bar koliko mi je poznato) da naučno dokaže kako ovaj pojam nije adekvatan izraz za našu doktrinu, strategiju, operativku i taktiku. Potpukovnik Matušan je, doduše, učinio takav pokušaj, ali se pri tome nije opredelio ni za jednu od mogućih formulacija. Njegova polazna teza se zasnivala na stavu da pojam »pozadina neprijatelja« nije dovoljno deskriptivan (opisan) i razgraničen od drugih pojmova, te da stepenom svoje opštosti više ne zadovoljava potrebe teorije i prakse. Takve tvrdnje su se u našoj publicistici javljale i ranije, a obrazlagane su, navodno, nespojivošću doktrine ONO i klasičnog pojma »pozadina neprijatelja«. Mislim da je u pitanju zabluda ili prihvatanje formalno logičkih rezona. Uostalom, navedeni pojam je metodološki već dokazan, njegov sadržaj proveren u mnogobrojnim ratovima, a prihvatila ga je i naša teorija. Sasvim je drugo pitanje da li je on uvek i najadekvatniji, odnosno da li pojmom »pozadina neprijatelja« možemo u svakoj situaciji objasniti sve ono što postoji ili se dešava na delu teritorije koja je i de fakto i de jure naša, a nalazi se pozadi fronta neprijateljskih snaga. Možda je termin sam po sebi i nezgodan, ali zar to isto ne možemo reći i za termin »privremeno zauzeta teritorija«. Pošto je ovaj drugi novijeg datuma, verovatno treba prvo njega metodološki i sadržajno dokazati i odrediti mu pravo mesto u vojnoj teoriji, što ne znači da to nije moguće.

SMISAO I MEĐUSOBNI ODNOS KATEGORIJA »POZADINA NEPRIJATELJA«, »NEPOSEDNUTA TERITORIJA« I »PRIVREMENO ZAUZETA TERITORIJA«

Kao što je poznato, pojmom »pozadina neprijatelja« označavamo celokupan zemljišni (geografski) prostor iza linije fronta, koju su dostigle snage neprijatelja u određenom vremenu (trenutku). Ovako

formulisana definicija ne isključuje i ne negira logičnu pretpostavku da na tom prostoru postoje i delovi (rejoni, područja, geografski objekti) na kojima nema raspoređenih snaga neprijatelja, bez obzira na njihov ukupan broj. To, drugim rečima, znači da će u »pozadini neprijatelja« postojati dve vrste prostora: jedan, na kome će se nalaziti snage neprijatelja, i drugi — na kome će biti raspoređeni delovi naših OS.

Logično je zaključiti da ni naše snage ni neprijatelj, bez obzira na brojnost, neće biti u stanju da posednu celokupni prostor obuhvaćen pojmom »pozadina neprijatelja«. Prostor koji ne mogu posesti nazivamo »neposednuta teritorija«, s tim što će ga obe strane koristiti za manevar. Njegova veličina nije bitna za pojamovno označavanje.

Prema tome, pod sadržajem pojma »pozadina neprijatelja« razumevamo: prostor posednut OS neprijatelja ili privremeno zauzetu teritoriju; zatim, prostor posednut našim OS; i konačno, prostor koji nije uopšte posednut, a koji uslovno nazivamo »neposednuta teritorija«. Dakle, suprotno od ppuk. Matušana, ja sam termin »neposednuta teritorija« izveo iz pojma »pozadina neprijatelja«, kao njen deo.

Kada je reč o teoriji strategije, verovatno je tačna primedba da je pojam »pozadina neprijatelja« umnogome neadekvatan, ali ga, ipak, ne možemo ukinuti, čak i ako bismo našli adekvatan termin za njegovu zamenu. Ne možemo, jer će neprijatelj uvek imati svoju pozadinu, bilo operativno-strategijsku ili operativno-taktičku: armijsku, korpusnu, divizijsku, pukovsku. Ako bismo tražili zamenu, onda to mora biti termin koji će svojim pojamovnim obimom, funkcijom i sadržajem obuhvatati sve tri dimenzije prostora na kojima se odvija borba. Smatram da to nije, niti može biti pojamovna kategorija »privremeno zauzeta teritorija«, jer ona označava i priznaje zauzetost celokupne naše teritorije ispred fronta naših snaga, a to de fakto nije tako.

Sa pravne tačke gledišta i sa stanovišta međunarodnog ratnog prava, a posebno sa stanovišta doktrine ONO, privremeno zauzetom teritorijom smatramo samo ono područje koje su faktički posele trupe neprijatelja, na kojem on ima odgovarajuće snage i sredstva, odnosno delimičnu, izrazitu ili potpunu prevlast. Ovakva teritorija se može nalaziti u taktičkoj, operativnoj ili strategijskoj dubini, ali će se oko nje nalaziti, obično, i delovi naših OS. Osim toga, na prostori rasporeda neprijatelja vodiće se stalna borba i pružati neprekidan svenarodni otpor svih struktura društva, kao i partizanskih i teritorijalnih jedinica, što znači da neprijatelj neće nigde imati mira

i sigurnosti. Doktrina ONO priznaje, naime, privremenu zauzetost teritorije od neprijatelja samo tamo gde je on to u stanju snagom oružja da obezbedi.

Kategoriju »neposедnuta teritorija« ppuk. Matušan priznaje, takođe, samo u formalno logičkom pogledu, a po obimu jedino u razmerama taktike (uslovno je naziva »ničija zemlja«). Moja teza je, međutim, bitno drukčija. U prethodnom članku obrazložio sam je sledećom definicijom: »Neposедnuta teritorija« označava stanje prostora u kome nema ni naših ni neprijateljskih OS. Njen status je, obično, privremen i može se sačuvati ili povećavati na račun posednute teritorije; veličina prostora nije bitna za pojmovno označavanje. Međutim, i faktički i pravno, ona ostaje naša i ne može se smatrati zauzetom sve dok je neprijatelj ne posedne — osvoji«.

Osporavati ovu tvrdnju istrgnutim citatima eminentnih rukovodilaca i odredbama Zakona o narodnoj odbrani — govori više o primenjenom metodu kritike i poziciji kritičara nego o njenoj stvarnoj vrednosti. Objašnjavajući navedene pojmove, ja sam upravo i polazio od osnovnih principa naše doktrine ONO, ali je nisam razmatrao knjiški, već životno. Kada sam tvrdio, na primer, da će u ratnoj stvarnosti postojati prostori koji neće biti posednuti ni našim ni neprijateljskim snagama, polazio sam od realnosti oružane borbe, a ne od formalno-logičkih fikcija. S druge strane, reč je o nepostojanju oružanih formacija, a ne i drugih snaga za pružanje opštenarodnog otpora. Podsetio bih da »neposеdnutih teritorija« ima čak i u rejonu odbrane puka ili odbrambenoj zoni brigade, a da i ne govorimo o zoni divizije ili armije. Pojmom »neposедnuta teritorija« označavamo, dakle, manje delove teritorije, mada veličina prostora nije u ovom slučaju bitna za njeno pojmovno označavanje. Osnov mog objašnjenja zasniva se na činjenici da sve ono što nije posednuto smatram »neposеdnutom teritorijom ili prostorom«. To, uostalom, prihvata i ppuk. Matušan, ali samo u taktičkim okvirima i u dinamici borbenih dejstava.

Tvrditi da će na svakoj tački teritorije u »pozadini neprijatelja« biti raspoređene naše OS jeste obična fikcija. Kada to kažem, ne mislim na šire strategijske ili operativne prostore. Kontrola je jedno, a posednutost snagama drugo. Pošto će neprijatelj biti raspoređen, najčešće, duž prohodnih pravaca, u većim naseljima i važnijim objektima — oko njegovih snaga i u okviru njihovog rasporeda moraju biti koncentrisane jače partizanske i teritorijalne jedinice i snage civilne zaštite, koje će snažnim udarima nanositi neprijatelju gubitke i rastrojavati ga. Princip grupisanja i koncentracije snaga zahteva

izvlačenje jedinica sa pojedinih slobodnih prostorija na druge, a to će imati za posledicu stvaranje privremenih »neposednutih teritorija«.

Međutim, to nikako ne znači da i te teritorije neće biti pod našom stalnom kontrolom. Mi ćemo ih i kontrolisati i osmatrati, i nametaćemo stalnu borbu i otpor. Za neprijatelja ne sme biti neposednutog prostora, niti mu se sme dozvoliti da predahne tamo gde se bude nalazio. Oko njegovih snaga, bez obzira na njihovu veličinu, moramo stvarati što snažnije obruče, a u samom rasporedu njegovih snaga žarišta otpora i borbe. To je smisao celokupnog problema, a to je i polazna osnova mojih objašnjenja navedenih pojmovnih kategorija. Spor, prema tome, nije u prihvatanju ili neprihvatanju određenih teorijskih postavki naše doktrine, već u njihovom različitom poimanju i tumačenju. Ppuk. Matušan se, na žalost, pri tome obilato oslanjao i na neukusno dociranje i deljenje lekcija, ali mu to, ipak, nije pomoglo da dokaže svoje teze iz prostog razloga što je njihova polazna premisa formalna logika.